

Irena Bienkowska
Warszawa

Muzycy Lwa Sapiehy

Dzieje dworskich kapel muzycznych, jedno z najbardziej pasjonujących zagadnień historii muzyki XVI–XVIII wieku, niejednokrotnie były przedmiotem zainteresowań badaczy. Obecnie dysponujemy znaczną ilością informacji o działalności takich zespołów. Większość jednak dostępnych wzmianek stwierdza jedynie fakt istnienia kapel, nie odsłaniając, z braku zachowanych danych, bliższych o nich szczegółów. Problem ten dotyczy także zespołu muzycznego Leona (Lwa) Sapiehy (1557–1633) – jednej z najślawniejszych postaci przełomu XVI i XVII wieku. Kolejno pisarz królewski, podkanclerzy i kanclerz litewski, następnie wojewoda wileński i hetman wielki litewski¹, od młodości związany był z wpływowymi rodzinami polskimi², zaś budowę swojego majątku oparł na ścisłych związkach politycznych z dworem królewskim. Pod koniec życia zgromadził ogromne dobra ziemskie, dorównujące największym latyfundiom Rzeczypospolitej. Poza głównymi rezydencjami w Słonimiu i Różanie, miał kamienicę i dwór w Wilnie na Antokolu³, a od 1594 roku dwór z ogrodem na ówczesnych przedmieściach Warszawy⁴. Prawosławny, za namową Piotra Skargi przeszedł w 1586

¹ Tu i dalej wzmianki biograficzne dotyczące Lwa Sapiehy na podstawie hasła „Lew Sapieha” Henryka Lulewicza w *Polskim słowniku biograficznym*, t. 35, ss. 84–104, Warszawa–Kraków 1994.

² *Ibidem*, s. 84: „Podobno jako chłopca oddał Sapiechę ojciec na dwór wojewody wileńskiego i kanclerza litewskiego Mikołaja Radziwiłła »Czarnego«. W orszaku jego młodszych synów Jerzego, Albrechta i Stanisława zapisał się w 1570 roku (semestr zimowy) na Uniwersytet w Lipsku. Nie wiadomo jak długo trwała edukacja Sapiehy, być może powrócił wraz z Radziwiłłami w 1573 r.” Ponadto węzłami małżeńskimi związany był z: 1* Dorotą z Firlejów, córką kasztelana lubelskiego Andrzeja Firleja, wdową po wojewodzie trockim Stefanie Zbaraskim; (ślub 1.IX.1586 Międzyrzecze – zm. 14.03.1591 Międzyrzecze); 2* Elżbietą (Halszką) Radziwiłł, córką Krzysztofa Mikołaja Radziwiłła „Pioruna” (ślub 20.I.1599 Wilno – zm. 18.10.1611 Warszawa).

³ Do Sapiechów należała rozległa jurydyka na Antokolu. Zachował się do dziś jedynie późnobarokowy pałac, ukończony w 1691 roku, o czym świadczy zachowana tablica erekcyjna.

⁴ Dwór ów подарowany został Lwu Sapieże przez Annę Jagiellonkę w 1594 roku. Mieścił się

roku na katolicyzm, stając się jego gorliwym wyznawcą. Był jednym z największych donatorów kościoła katolickiego. W połowie XVII wieku jezuita Wojciech Kojałowicz twierdził, iż Sapieha wybudował i uposażył około 24 kościołów, a wśród nich kościół Św. Michała Archanioła wraz z żeńskim klasztorem reguły Św. Klary w Wilnie i odnowioną kaplicą Wniebowzięcia w Katedrze Wileńskiej⁵. Znakomicie znający łacinę, interesował się Lew Sapieha historią i prawem, pozostawił po sobie ogromną bibliotekę, przechowywaną głównie w Różanie i mającą niewiele sobie równych wówczas w kraju⁶.

Nie zachowały się żadne wzmianki świadczące o szczególnym przywiązaniu Lwa Sapiehy do muzyki. Kapelę jednak posiadał, jak przystało wielkiemu dygnitarzowi państwowemu⁷. Informacje dotyczące muzyki na dworze Sapiehy można by podzielić na dwie grupy. Do pierwszej należą wiadomości zawarte w XVIII- i XIX-wiecznej literaturze leksykograficznej. Podana po raz pierwszy przez Ernesta Ludwiga Gerbera w 1790 roku w *Historisch Biographisches Lexikon der Tonkünstler*⁸ wzmianka, powtarzana przez XIX-wieczne słowniki⁹ i współcze-

na przecięciu ówczesnych ulic: Miodowej–Senatorskiej–Podwale. Część jego zamieszkiwała przed swoim zamążpójściem Anna Katarzyna Konstancja, siostra Władysława IV, nie posiadająca własnego pałacu.

⁵ Kaplicę Wniebowzięcia w wileńskiej Katedrze planował Sapieha początkowo przeznaczyć na rodzinne Mauzoleum. Zdecydował się jednak na kościół Św. Michała Archanioła, gdzie do dziś można oglądać monumentalny nagrobek, przedstawiający wyrzeźbione w kolorowym marmurze postacie Sapiehy i jego obu żon.

⁶ O wielkości zbioru można sądzić pośrednio. „Bibliotekę różańską” w testamencie z 1632 przekazał hetman synowi Kazimierzowi Sapieże. Zbiór przez Kazimierza Lwa był uzupełniany, a w 1644 roku znaczną jego część, liczącą 3 tysiące tomów, przekazał Sapieha Akademii Wileńskiej.

⁷ Przykładem do naśladowania mogły się także okazać dwory Radziwiłłów, rodu o wielkiej randze politycznej i społecznej, z którymi Lew Sapieha był związany. Wg „Słownika muzyków polskich”, s. 232: * Kapelę muzyczną, liczącą podobno około 100 osób miał Mikołaj Radziwiłł „Czarny”, członkiem którego był Cyprian Bazylik; ** Krzysztof Mikołaj Radziwiłł „Piorun” także posiadał zespół muzyczny, członkiem którego byli Michał Angelo Galileo i Wincenty Galileo; *** Jedyną ukochaną córkę, Annę, wydał Sapieha za Alberta Radziwiłła, którego zespołu w Nieświeżu i Ołyce członkiem był Andrzej Rohaczewski.

⁸ Ernst Ludwig Gerber, *Historisch Biographisches Lexikon der Tonkünstler*, Leipzig 1790, J. Gottlob, I. Breitkopf: „...ein berühmter Komponist des vorigen Jahrhunderts aus Vercelli in Savannen, war Kapellmeister des Lithaunischen Canzlers Leonis Sapieha und lies im. J. 1612 zu Wenedig eine Motete nebst einer 8 stimmigen Missa cum B.C. in 4 Drucken. Auch findet man in des Bergameno Parnasso music. Verchiedene Motetten von seiner Arbeit”.

⁹ François-Joseph Fétis, *Bibliographie Universelle des Musiciens*, Bruxelles 1837, s. 168: „...maitre de chapelle du chancelier de Lithuanie (Leon Sapieha) naquit a Vercelli, en Piemont, vers la fin du 16e sec. Il a fait imprimer une messe de sa composition a huit voix avec b.c., a Venise, en 1612, in 4. On trouve quel-ques-uns de ses motets dans le Parnasso musico Bergameno ce qui a fait croire a Frezza quil etait ne a Bergamo”.

Robert Eitner, *Biographisch – Bibliographisches Quellen – Lexikon der Musiker...*, 1–2, Leipzig 1900, s. 478: „...geb. Zu Vercelli in Piemont, war Kapellmeister des Kanzlers von Lithauen (Leon Sapieha). Er wirkte im Anfänge des 17 Jhs. Fétis erwähnt eine Messe zu 8 Stim. von 1612. (In Samlwk. von Donfrid 1627 eine Motette (Eitner 1), ferner in Bono-

wą. Był jednym z największych muzyków XVII wieku jezuita Wojciech Sapięha, który w 1624 roku przejął w Różanie i mającą

szczególnym przywiązaniu przystało wielkiemu dygni- na dworze Sapięhy można doświadczyć zawarte w XVIII-oo raz pierwszy przez Ern- *ographisches Lexikon der* słowniki⁹ i współcz-

dwale. Część jego zamieszkiwa- cja, siostra Władysława IV, nie

Sapięha początkowo przeznaczyc i Św. Michała Archanioła, gdzie wiający wyrzeźbione w koloro-

ożańską" w testamencie z 1632 przez Kazimierza Lwa był uzupeł- tomów, przekazał Sapięha Aka-

ry Radziwiłłów, rodu o wielkiej związany. Wg „Słownika muzy- no około 100 osób miał Mikołaj ik; ** Krzysztof Mikołaj Radzi- którego byli Michał Angelo Gam- nę, wydał Sapięha za Alberta m był Andrzej Rohaczewski.

der Tonkünstler, Leipzig 1790, *origen Jahrhundert aus Vercelli* rs Leonis Sapięha und lies im. sa cum B.C. in 4 Drucken. Auch e Motetten von seiner Arbeit". *iciens*, Bruxelles 1837, s. 168: (Sapięha) naquit a Vercelli, en e de sa composition a huit voix de ses motets dans le Parnasso ne a Bergamo".

Lexikon der Musiker..., 1–2, Kapellmeister des Kanzlers von s. Fétis erwähnt eine Messe zu tette (Eitner 1), ferner in Bono-

nych muzykologów, dotyczy osoby Giovanniego Battisty Coccioli – podobno muzyka kapeli Lwa Sapięhy. Wiadomość ta pochodzi z obecnie zaginionego, lecz znanego zapewne Gerberowi druku. Jak dotychczas nie udało się tej informacji potwierdzić, lecz wzmiankę tę, z braku negujących ją wiadomości, przyjmuję za prawdziwą, zaliczając Giovanniego Battistę Cocciolę do grona muzyków sapięhańskich. Czas pobytu G.B. Coccioli na dworze jest nieznany.

W muzycznym piśmiennictwie polskim wzmianki o kapeli Lwa Sapięhy odnajdziemy w *Słowniku muzyków polskich* i *Słowniku muzyków dawnej Polski*¹⁰. Pośrednio tematu dotyczą także prace Aliny Ossostowicz¹¹, Mirosława Perza¹², Anny Szweykowskiej¹³, Piotra Poźniaka¹⁴ i Zbigniewa Chanieckiego¹⁵.

Do drugiej grupy należą informacje pochodzące z wileńskich materiałów archiwalnych, uzyskane podczas badań prowadzonych przeze mnie w 1996 roku. Poszukiwaniami objęłam trzy ośrodki: działy archiwalne w Litewskiej Bibliotece Narodowej, Litewskiej Akademii Nauk i na Uniwersytecie Wileńskim. Przedstawione poniżej materiały pochodzą w głównej mierze z Litewskiej Akademii Nauk¹⁶ i zbiorów Uniwersytetu Wileńskiego¹⁷. Dotyczą one w przeważającej części ostatniej dekady XVI wieku. Kilka mniej istotnych notatek pochodzi z lat trzydziestych XVII wieku. Najwięcej informacji zawdzięczam liście „Zapłat suchych dni”,

metti's Parnassus Musicus 1615 1 Mot. Zu 3 Stim.-Die B.B. besitzt im Ms. Z. 63 einen Bc. in dem sich einige Gesänge. von ihm finden”.

¹⁰ *Słownik muzyków polskich*, PWM, 1962, s. 234: „Kapele: Leona Lwa Sapięhy, 1557 Ostrów, + 1633 Wilno wojewody wileńskiego i kanclerza litewskiego. Członkiem kapeli Lwa Sapięhy w Wilnie był Cocciola J.Ch., przed 1600 w Vercelli, po 1600 dyrygent, kompozytor mszy i motetów”.

Adolf Chybiński, *Słownik muzyków dawnej Polski*, Kraków 1948–1949, s. 17: „Cocciola Jan Chrzeciciel (Giovanni Battista) ur. w Vercelli (Piemont) przed r. 1600, kapelmistrz Leona Sapięhy, kompozytor, po którym pozostało kilka utworów kościelnych (motety i msze)”.

¹¹ Alina Ossostowicz-Sutkowska, *G.B. Cocciola e l'intavolatura di Pelplin*, RIM, v (1972), 61; też, *Tabulatura Pelplińska: katalog tematyczny*, AMP i (1963); też, *The Pelplin Tabulature as a source to the history of Polish-Italian musical ties*, w *Secondo incontro con la musica italiana e polacca. Musica strumentale e vocale – strumentale dal Rinascimento al Barocco*, Bologna 1974.

¹² Mirosław Perz, *Giovanni Battista Cocciola*, NGroveD, t. 4, s. 511, London 1980; tenże, *Kapela Zamoyskich i kolegiacka w Pilicy*, w „Z dziejów muzyki polskiej” zeszyt 7, ss. 41–54; tenże, *Śladem Adama z Wągrowca*, „Muzyka” 1996, nr 3, ss. 3–18.

¹³ Anna Szweykowska, *Przeobrażenia w kapeli królewskiej na przelomie XVI i XVII wieku*, „Muzyka” 1968, nr 2, ss. 3–20.

¹⁴ Piotr Poźniak, *Franciszek Maffon. Madrygal i greghesca na chór a cappella, Fantazja na lutnię*, PWM 1970; tenże, *Maffon Giovanni Francesco*, NGroveD, t. 11, s. 487.

¹⁵ Zbigniew Chaniecki, *W sprawie kapeli Stanisława Lubomirskiego i początków opery włoskiej w Polsce*, „Muzyka” 1968, nr 3, ss. 58–65; tenże, *Nieznane kapele polskie z XVII i XVIII wieku*, „Muzyka” 1972, nr 4, ss. 84–96; tenże, *Dyszkanciści w kapelach polskich od XVI do XVIII wieku*, „Muzyka” 1973, nr 1, ss. 35–53, nr 4, ss. 28–43.

¹⁶ LAN, F 17, nr 106, ss. 55r–57r. „Zapłata suchych dni sługom”.

¹⁷ BUWil, F 4, nr 1472. „Inwentarz Dworu Warszawskiego JWM[...] 1630”; BUWil, F 4, nr 1501. „Xiega skarbowa JWPJM Marszałka Wielkiego W.X.Lit. Pana Miłościwego 1632 [...]”.

w której zapisów dokonano w Wilnie, Słoniemiu, Błotkowie i Warszawie. Dostarcza ona informacji o zespole muzycznym Lwa Sapiehy w okresie 1591–1597¹⁸. Dokumenty owe odślaniają zapewne tylko krótki fragment działalności zespołu. O ile data końcowa jest w tym przypadku uwarunkowana jedynie zakresem źródła, o tyle rok 1591, najwcześniejsza jak dotąd wzmianka dotycząca kapeli Lwa Sapiehy, może być, z braku innych przesłanek, pozwalających sformułować odmiennie w tym zakresie wnioski, istotnym początkiem powołania zespołu (raczej załóżki zespołu) muzycznego, z kilku przyczyn:

1. Muzycy związani z dworem Sapiehy w 1591 roku (3 osoby) zaangażowani zostali jednocześnie (24 VI 1591)¹⁹, co mogłoby sugerować brak stałych muzyków przed wskazanym terminem albo, co wydaje się być mniej prawdopodobne, całkowitą zmianę składu zespołu w 1591;

2. Impulsem i faktyczną potrzebą zatrudnienia kilku muzyków mogły się stać uroczystości żałobne, związane ze śmiercią pierwszej żony Leona Lwa Sapiehy – Doroty (14 III 1591);

3. Lew Sapieha w roku 1586 otrzymuje przywilej na starostwo sądowe słonimskie wraz z dzierżawą, a Słoniem parę lat później staje się główną jego rezydencją. W 1591 roku Zygmunt III, potwierdzając prawa magdeburskie, nadaje miastu odrębny herb, nawiązujący do herbu ówczesnego starosty Słoniemia – Lwa Sapiehy (złoty lew na błękitnym tle, z podwójnym srebrnym krzyżem, ze strzałą w łapie)²⁰.

W uzyskanych materiałach archiwalnych pojawiają się ogółem 24 nazwiska i imiona muzyków (patrz tabela nr 1). Wśród nich jedynie nazwisko organisty sapieżyńskiego Antoniego Maffona (działał 1591–1597) można odnieść do znanego badaczom współczesnym kręgu postaci. Włoskie nazwisko Maffon (Maphon, Mafon) należy poza Antonim do 3 osób, związanych z dworem królewskim w Krakowie²¹.

¹⁸ LAN, F 17, nr 106, ss. 54r–57v.

¹⁹ LAN, F 17, nr 106, s. 55r, 57r.

²⁰ Godeł Goldberg, *Zarys dziejów miasta Słoniemia*, Słoniem 1934.

²¹ P. Poźniak, *Franciszek Maffon...*; Najstarszy Piotr (Pietro) Maffon (? – zm. 1575), pochodził z Brescii, w 1553 roku przyjęty w Krakowie do prawa miejskiego, po śmierci swojej pozostawił żonę i dzieci, w tym co najmniej jednego syna; Franciszek (Giovanni Francesco) Maffon, być może syn poprzedniego oraz bliżej niezidentyfikowany Clearcha (Clearcho?) Maffon, pojawiający się w księgach królewskich w 1590 i 1592 roku, jako cavalculator.

Obecność muz.

Nr	1591
1.	Antoni Maffon organista
2.	Marcin trębacz
3.	Piotr sztorcista
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	
17.	
18.	
19.	
20.	
21.	
22.	
23.	
24.	
Ogółem	3

* Wymieniony jest rachunek dotyczący należał, w 1592

** Także jest wymieniony rachunki dotyczący 1593 roku.

*** W nawiasach podane obecnych na niej

Tabela 1

Obecność muzyków na dworze Leona Lwa Sapiehy w latach 1591–1597

Nr	1591	1592	1593	1594	1595	1596	1597
1.	Antoni Maffon organista	Antoni	Antoni	Antoni	Antoni		Antoni
2.	Marcin trębacz	Marcin	Marcin	Marcin	Marcin	Marcin	Marcin
3.	Piotr sztorcista	Piotr	Piotr	Piotr			Piotr
4.		Paweł tenorzysta	Paweł	Paweł		Paweł	Paweł
5.		Bartoszek	Bartoszek		Bartoszek	Bartoszek	Bartoszek
6.		Hieronim discancista	Hieronim				
7.		Jan basista	Jan basista				
8.		Hanuś*	Hanuś*				
9.		Mazur	Mazur				
10.		Sobek	Sobek				
11.			Stephanek	Stephanek			
12.			Jasiek	Jasiek		Jasiek	Jasiek
13.		Watek**	Watek**		Watek	Watek	Watek
14.			Tomas	Tomas		Tomas	Tomas
15.				Łukasz			
16.				Wojtaszek organista		Wojtaszek	Wojtaszek
17.				Piotrek		Piotrek	Piotrek
18.				Komorowski			
19.						Venceslaus	Venceslaus
20.						Matyasz tenorista	Matyasz
21.						Bartosz basista	Bartosz
22.						Paulus	Paulus
23.						Janatek sztorcista	Janatek
24.							Janes Baktard
Ogółem	3	11	14	11 (+2)***	4 (+6)	13 (+2)	16

* Wymieniony jest wśród muzyków na zbiorczej liście z 1592, 1593 roku. Jedyny zachowany rachunek dotyczący Hanusia jest nie datowany, a więc trudno określić, kiedy do kapeli należał, w 1592 czy 1593 roku.

** Także jest wymieniony wśród muzyków na zbiorczej liście z 1592, 1593 roku. Zachowane rachunki dotyczą lat 1595–1597, a więc nie wiadomo czy do kapeli przystąpił w 1592, czy 1593 roku.

*** W nawiasach podana jest liczba muzyków nie występujących w danym roku na liście, lecz obecnych na niej w wykazach przed i po wskazanym terminie.

Kompozytorem²² i organistą królewskim był Giovanni Francesco Maffon, pozostający w służbie dworskiej od 1579 (ew. 1576) do 1593 roku²³. Trudno w tym przypadku dociekać stopnia pokrewieństwa Antoniego i Franciszka Maffonów²⁴. Ciekawymi wydają się jednak dwie wzmianki, dotyczące Franciszka, kierujące go nieco w stronę Litwy.

W roku 1580 Franciszek Maffon znajdował się w Wilnie. Sama obecność kompozytora w mieście nie jest zaskoczeniem, przebywał tam bowiem wraz z dworem Stefana Batorego co najmniej od marca 1580 roku, co potwierdzają rachunki²⁵. Być może trop do odszukania dalszych wątków wileńskich Fr. Maffona wskaże księga Bractwa Św. Anny w Wilnie, według której kompozytor był przyjeźdźcą do tegoż zgromadzenia w 1580 roku²⁶.

Kolejna informacja, która pośrednio tylko może sugerować związki Franciszka Maffona z Litwą, pochodzi z rachunków królewskich. Nazwiska Maffona nie odnajdziemy na królewskiej liście płac z 1595 roku. Wiadomo, iż wyruszył muzyk wraz z królem w podróż do Szwecji, lecz ślad jego zanika gdzieś między Warszawą a Gdańskiem po 1593 roku²⁷. Czyżby więc udał się na Litwę?

Porównując uposażenie Antoniego i Franciszka, muzyka L. Sapiehy i słynącego z mecenasowania sztuce Zygmunta III, w korzystniejszej sytuacji finansowej był oczywiście organista królewski. Płaca Franciszka na dworze królewskim (216 florenów rocznie)²⁸ ponad dwukrotnie przewyższała uposażenie Antoniego (100 florenów). W znacznie mniej korzystnej relacji do zarobków grajków królewskich plasują się zarobki innych muzyków sapieżyńskich²⁹.

²² Do dzisiaj przetrwały trzy kompozycje G.F. Maffona: madrygał „Ogn'un s'inganna” i greghesca „Come viver mil posso” w „Il primo libro di madrigali a quattro voci di Pietr'Antonio Spalenza, bresciano...”, Wenecja 1574 oraz fantazja gitarowa zachowana w tabulaturze J.B. Bésarda „Thesaurus harmonicus”, Kolonia 1603.

²³ P. Poźniak, *Franciszek Maffon...* Być może na dworze przebywał już od 1576, o czym świadczy wypłata za okres 12.XI.1576–12.XI.1577, gdzie podano jedynie imię Francisko, dotyczące być może Maffona.

²⁴ Idąc śladem rozważań P. Poźniaka, który przyjmuje, iż Franciszek mógł być synem Piotra; *Franciszek Maffon...*, s. VI „A zatem Franciszek mógł być synem spolonizowanego Piotra, urodzonym w Polsce, i przed wstąpieniem na dwór królewski wyjechał do Włoch na studia, albo mógł być kuzynem Piotra, urodzonym we Włoszech, który jako dojrzały muzyk przyjechał szukać sławy i pieniędzy w kraju, gdzie już osiedliła się jego dalsza rodzina”. Analogicznie można zaryzykować stwierdzenie, iż Antoni był młodszym bratem Franciszka, a więc także synem Piotra, albo też niepełnoletnim w momencie śmierci Piotra synem, którego dalszym krewnym był Franciszek, przybyły z Włoch.

²⁵ P. Poźniak, *Franciszek Maffon...*, s. III.

²⁶ Tę informację uzyskałam dzięki życzliwości prof. Instytutu Sztuki w Wilnie – Jūratė Trilūpaitienė. Pochodzi ona z jej prywatnych notatek. Serdecznie dziękuję!

²⁷ A. Szweykowska, op.cit., s. 7, 11.

²⁸ A. Szweykowska, op.cit., s. 7.

²⁹ Zarobki muzyków L. Sapiehy podają wg listy „Zapłaty suchych dni sługom” LAN, F 17, nr 106; Por. także A. Szweykowska, op.cit., ss. 7–10.

Nr	1591	
1. Antoni Maffon	płaca idzie mu na rok 100 fl	100 fl
2. Marcin trębacz	32 fl	32 fl
3. Piotr sztorcista	10 fl	10 fl
4. Paweł tenorzysta		
5. Bartoszek		
6. Hieronim discancista		?
7. Jan basista		?
8. Hanuś		6
9. Mazur		?
10. Sobek		?
11. Stepha-nek		
12. Jasiek		
13. Watek		
14. Tomasz		
15. Łukasz		
16. Wojtaszek organista		
17. Piotrek		
18.		
19. Venceslaus		
20. Matyasz tenorista		
21. Bartosz basista		
22. Paulus		
23. Janatek sztorcista		
24. Janes Baktard		

ni Francesco Maffon,
o 1593 roku²³. Trudno
iego i Franciszka Maf-
dotyczące Franciszka,

Wilnie. Sama obecność
m bowiem wraz z dwo-
o potwierdzają rachun-
ileńskich Fr. Maffona
kompozytor był przy-

erować związki Fran-
ch. Nazwiska Maffona
Wiadomo, iż wyruszył
zanika gdzieś między
ał się na Litwę?

ka L. Sapiehy i słyną-
jszej sytuacji finanso-
na dworze królewskim
uposażenie Antoniego
robków grajków kró-
ch²⁹.

Ogn'un s'inganna" i gre-
quattro voci di Pietr'An-
wa zachowana w tabulatu-

wał już od 1576, o czym
o jedynie imię Francisko,

k mógł być synem Piotra;
spolonizowanego Piotra,
echał do Włoch na studia,
ako dojrzały muzyk przy-
go dalsza rodzina". Ana-
szym bratem Franciszka,
ie śmierci Piotra synem,

w Wilnie – Jūratė Trilu-
kuje!

ni sługom" LAN, F 17,

Tabela 2

Zarobki muzyków Leona Lwa Sapiehy w latach 1591–1597

Nr	1591	1592	1593	1594	1595	1596	1597
1. Antoni Maffon	płaca idzie mu na rok 100 fl	100 fl na futro – 15 fl	125 fl na futro – 20 fl z laski JM – 100 fl	30 fl	55 fl		100 fl
2. Marcin trębacz	32 fl	30 fl na trąbę – 20 fl na futro – 15 fl	41 1/2 fl z laski JM – 20 fl	20 fl	20 fl	35 fl na sukno – 14 fl	40 fl
3. Piotr sztorcista	10 fl	50 fl na futro – 12 1/2 fl	65 fl na wesele z laski JM – 100 fl	15 fl na futro – 15 fl			15 fl
4. Paweł tenorzysta			60 fl	20 fl na futro – 15 fl		70 fl	95 fl na poprawę futra – 5 fl
5. Bartoszek					18 fl	40 fl	40 fl na naprawę futra – 6 fl
6. Hieronim discancista		?	?				
7. Jan basista		?	?				
8. Hanuś		6 fl	*				
9. Mazur		?	?				
10. Sobek		?	?				
11. Stepha-nek			50 fl	20 fl na futro – 15 fl			
12. Jasiak			9 fl	6 fl		10 fl	23 fl na futro – 5 fl
13. Watek					6 fl	32 fl	28 fl na futro – 5 fl
14. Tomas			9 fl	7 fl		32 fl	38 fl na futro – 5 fl
15. Łukasz							
16. Wojta-szek organista				10 fl sukno na parę sukien		32 fl na leki – 5 fl	58 fl na futro – 5 fl
17. Piotrek				5 fl		11 fl na potrzeby – 6 fl	15 fl na futro – 3 fl
18.				5 fl			
19. Vence-slaus						32 fl	24 fl na futro
20. Matyasz tenorista						24 fl na futro – 15 fl	24 fl na futro – 5 fl
21. Bartosz basista						32 fl	24 fl na futro – 8 fl
22. Paulus							
23. Janatcek sztorcista						32 fl	26 fl futro – 5 fl naprawa? – 6 fl
24. Janes Baktard							95 fl

Najciekawiej wypadło by porównanie z innymi dworami magnackimi. W Zamościu u Jana Zamoyskiego nie znajdziemy jednak wówczas stałego zespołu muzycznego. Angażował prawdopodobnie muzyków doraźnie, a słynny pobyt w Zamościu Mikołaja Gomółki wraz z synem Michałem był zapewne tylko formą protektoratu³⁰. Brak podobnych danych dotyczy także zespołu Krzysztofa Radziwiłła zw. „Piorunem” (1547–1604) i Janusza Tyszkiewicza (1570–1642) w Wilnie. Gdyby jednak porównać wydatki z inną, 40 lat późniejszą kapelą Tomasza Zamoyskiego, koszty utrzymania grajków sapieżyńskich były nieco niższe, lecz porównywalne z wydatkami w Zamościu³¹.

Liczebność zespołu Lwa Sapiehy na przestrzeni 7 lat wykazuje wyraźną tendencję wzrostową. Wyjątkiem jest rok 1595, kiedy liczba muzyków spada do 4 osób (tabl. nr 1). Łatwo to jednak wytłumaczyć wyjazdem hetmana do Warszawy w związku z odbywającym się Sejmem. Kilku muzyków mógł Sapieha zabrać ze sobą. Tym bardziej, że wiemy dziś iż dwór warszawski Sapiehy wyposażony był w popularny wówczas i przydatny dla grajków „ganek”, czyli balkon w pokoju stołowym³². Zachowane rachunki odnotowują więc tylko część artystów, prawdopodobnie pozostawionych na Litwie. Największa liczba muzyków przypada na ostatni rok udokumentowany materiałami litewskimi. W 1597 roku na dworze Sapiehy znajduje się 16 muzyków: w tym 2 organistów³³, trębacz, 2 sztor-

³⁰ M. Perz, *Kapela Zamoyskich...*, s. 43–45.

³¹ Fragment dokumentu z B.O.Z., 2770, s. 50 cytowany za M. Perzem w *Kapela...*, s. 46;

„Regestr Suchedni Muzykom Pro Festo SS. Trinitatis in Anno Dni 1636

Lewniczki Org	zł 87/15
X. Jakub Basista	zł 75
Paweł Tenorzysta	zł 75
Zachariasz org.	zł 67/15
Ambrozy storcista	zł 62/15
Mikołaj kornecista	zł 62/15
Mikołaj skrzypek	zł 62/15
Andrzej skrzypek	zł 62/15
Stanisław Puzanista	zł 62/15
Adam Puzanista	zł 62/15
Walter Discancista	zł 40

suma zł 720 [...]

³² BUWil., F4, nr 1472. „Inwentarz Dworu Warszawskiego Jaśnie Wielmożnego Jo Mści Pana Lwa Sapiehy [...] w r. 1630 miesiąca maja spisany. [...] Izba wielka stołowa [...]. Piec wielki w niej [...] Służba z gankiem dla muzyków z balasami wschodu na ganek nie mają po drabinie łążą”. O rozbrzmiewającej w warszawskiej rezydencji Sapiehy muzyce wspomina także Adam Jarzębski w swoim *Gościńcu albo opisanu Warszawy 1643*, reprint Warszawa 1909, ss. 122–123, ww. 3582–3613; „Insze pokoje sień dzieli./Żebyście o tym wiedzieli./Z których ogródceczek znaczny/Możesz widzieć, jeśliś łacny./W tym zażywaliśmy świata./W one dawne lata,/Kiedy królestwo bywało/U królewny przebywało./Tam muzyka, tam bankiety,/Wszelka dobra myśl; ...”

³³ LAN, F 17, nr 106, s. 55; Wojtaszek przystał do kapeli 27 lutego 1594 roku w Międzyrzeczu i był prawdopodobnie uczniem Antoniego Maffona. Uposażenie miał dużo skromniejsze od Maffonowego.

cistów, 2 tenorzystów, nie można w tym składzie zespołu. oraz pojawiające : czać, w tym kont mentalistów, jak o tym sądzić z zac Antonim Maffone zespołu, na co ws również wypłaca nes Baktard (Bak samym wstępie ot pelmistrza zespołu

Kapela Sapie zespół, ponad dw kapeli królewskie Przekracza on jed go, który w 1636 łów dotyczących zespołu oraz pełn

³⁴ A. Szwejkowski kapeli Stanisław czyła 27 muzyk

³⁵ M. Perz, *Kapela*

³⁶ Ku ścisłości w t Lwa Sapiehy w 1632 r.

S.4: 23 Sept. M

S.28: Organicie

S.40: 6 Dec. M

S.55: 13 Feb. O

S.74: 19 Sept. (

Surmanowi na s

S.76, 78, 80, 82

Szurmanowi na

S.88: 21 Nov. (

S.92, 94, 95, 9

sługom, komorr

S.98–104: Rok

strawne [...] w

S.106: 27 Febr.

S.107: 6 Marca

S.108: Msca M

S.132: Roku 16

skie – 15 zł y r

S.135: 11 Febr

ami magnackimi. W Za-
ówczas stałego zespołu
rażnie, a słynny pobyt
ył zapewne tylko formą
połu Krzysztofa Radzi-
za (1570–1642) w Wil-
niejszą kapelą Tomasza
były nieco niższe, lecz

lat wykazuje wyraźną
zba muzyków spada do
em hetmana do Warsza-
w mógł Sapieha zabrać
i Sapiehy wyposażony
k”, czyli balkon w po-
c tylko część artystów,
liczba muzyków przy-
kimi. W 1597 roku na
stów³³, trębacz, 2 sztor-

erzem w *Kapela...*, s. 46;
Dni 1636

Wielmożnego Jo Mści Pana
wielka stołowa [...]. Piec
yschodu na ganek nie mają
cji Sapiehy muzyce wspo-
u *Warszawy* 1643, reprint
ień dzieli./Żebyście o tym
łacny./W tym zażywalimy
y przebywało./Tam muzy-

o 1594 roku w Międzyrze-
enie miał dużo skromniej-

cistów, 2 tenorzystów, basista i 8 grajków o niesprecyzowanej specjalizacji. Niestety nie można w tym przypadku z pewnością mówić o wokalnie-instrumentalnym składzie zespołu. Kłopotów nastęrczają określenia tenorzysty (tenorista), basista oraz pojawiające się na liście w 1592, 1593 roku discancista, gdyż mogą oznaczać, w tym kontekście, w jakim pojawiają się w materiałach, zarówno instrumentalistów, jak i śpiewaków. Kapela Lwa Sapiehy składała się, o ile można o tym sądzić z zachowanych materiałów, w przeważającej części z Polaków. Poza Antonim Maffonem, prawdopodobnie nie tylko organistą, ale i kapelmistrzem zespołu, na co wskazuje umieszczenie go na pierwszym miejscu listy płac, jak również wypłacane mu najwyższe wynagrodzenie, Polakiem zapewne nie był Janes Baktard (Baksztard?). Nic o tym muzyku nie wiadomo, poza tym, iż już na samym wstępie otrzymywał pokaźne wynagrodzenie, zbliżone do zarobków kapelmistrza zespołu. Uwagę zwracają także obco brzmiące Paulus i Tomas.

Kapela Sapiehy – 16 muzyków (wraz z trębaczem), to średniej wielkości zespół, ponad dwukrotnie mniejszy od sławnej w parę lat później na całą Europę kapeli królewskiej, liczącej w ostatniej dekadzie XVI wieku około 40 artystów³⁴. Przekracza on jednak, wspomniany już, późniejszy zespół Tomasza Zamoyskiego, który w 1636 roku liczył 11 grajków³⁵. Szczątkowość zachowanych materiałów dotyczących kapeli nie pozwala w stopniu zadowalającym odtworzyć losów zespołu oraz pełni życia muzycznego na dworze Lwa Sapiehy³⁶. Powyżej przed-

³⁴ A. Szweykowska, op.cit., ss. 6, 11; Liczebność zespołu Sapiehy nie dorównywała także kapeli Stanisława Lubomirskiego (1583–1649) w Wiśniczu, która w latach 1645–1649 liczyła 27 muzyków.

³⁵ M. Perz, *Kapela Zamoyskich...*, s. 46.

³⁶ Ku ścisłości w tym miejscu chciałabym przytoczyć dane dotyczące wydatków na muzykę Lwa Sapiehy w 1632, 1633 roku. Wg BUWil, F 4, nr 1501; 1632 r.

S.4: 23 Sept. Muzyce Kościelnej – 2 zł;

S.28: Organiście – 100 zł;

S.40: 6 Dec. Muzyce JM Pana wojewody – 40 zł;

S.55: 13 Feb. Organiście nowo przyjętemu suchedni – 25 zł;

S.74: 19 Sept. (Ciechanowiec?) Pieniądze strawne Panom sługom/Trębacz – 1 zł 10 gr;

Surmanowi na sanie y na konia – 2 zł;

S.76, 78, 80, 82, 84, 86: 3 Oct, 10 Oct, 17 Oct, 31 Oct, 7 Nov, 14 Nov. (Warszawa)

Szurmanowi na sanie y na konia – 2 zł;

S.88: 21 Nov. (Ciechanowiec?) Pieniądze strawne Panom sługom/Trębacz – 1 zł 10 gr;

S.92, 94, 95, 97: 5 Dec, 12 Dec, 19 Dec, 26 Dec (Słonim) Pieniądze strawne Panom sługom, komornikom y inney dworskiej czeladzi/Trębacz – 1,10 zł;

S.98–104: Rok 1633 Msca January Dnia 2, 9, 16, 23, 60, 6 Febr, 13 Febr: Pieniądze strawne [...] w Słonimiu/Trębacz – 1,10 zł;

S.106: 27 Febr. Pieniądze strawne w (Polońce?)/Trębacz 1,10 zł;

S.107: 6 Marca Pieniądze strawne (Łaczniczach?)/Trębacz 1,10 zł;

S.108: Msca Marcy 13 Dnia w (Cimkowiczach?) Pieniądze strawne/Trębacz – 1,10 zł;

S. 132: Roku 1632 Msca Decembra 20 Dnia [...] w Słonimiu/Trębacz Suche dni Michałow-
skie – 15 zł y na futro – 14 zł;

S. 135: 11 Febr (Słonim) Suche dni Nowoletnie/Trębacz 15 zł.

stawione materiały odsłaniają jednak rąbka tajemnicy, którą owiane są dzieje dworskich kapel muzycznych, dopełniając obrazu całości życia muzycznego XVI-wiecznej Rzeczypospolitej.

Lew Sapieha's Musicians

Summary

Leon (Lew) Sapieha (1557-1633), one of the most famous figures of the turn of the 16th c., in succession the King's writer, Deputy Chancellor of the Treasury and Lithuanian Chancellor, Wilno Voivode and Great Hetman of Lithuania, at the end of his life was the owner of huge landed estates, comparable with the largest latifundia of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Apart from his main residences at Słonim and Różan, he had a house and a mansion in the Wilno Antokol district, and since 1594 a mansion with a garden in the then suburbs of Warsaw. As befitted such a great state dignitary, he possessed his own music band.

The information concerning L. Sapieha's music presented in this book comes for the most part from the Lithuanian Academy of Sciences and collections of Wilno University, and is the result of my research in 1996. It deals mostly with the last decade of the 16th c. Most information comes from the list „Payment for dry days”, whose records were made in Wilno, Słonim, Błotków and Warsaw. We learn from it about Lew Sapieha's music band in the years 1591-1597. These documents probably reveal only a small fragment of the band's activity. The final date is determined by the scope of the source, however the year 1591, the earliest record concerning Lew Sapieha's band, may be, in view of the lack of other sources, regarded as the real beginning of the band (or rather its nucleus).

The materials obtained provide us all in all with 24 surnames and first names of musicians. Among them only the name of the organist Antoni Maffon (active between 1591-1597) refers to the circle of figures familiar to present researchers. The Italian name Maffon (Maphon, Mafon), apart from Antoni was borne by three persons connected with the royal court in Cracow. Giovanni Francesco Maffon, who was in court service from 1579 (or 1576) till 1593, was a royal composer and organist. However, it is hard to trace how close was his kinship with Antoni.

Comparing the salary of Antoni, an employee of L. Sapieha, and Francesco, a musician of king Sigismund III, famous patron of the arts, one must say, of course, that the royal organist was better off. Francesco's pay at the royal court (216 florins per annum), was more than the double pay of Antoni (100 florins). However the pay of Sapieha's other musicians was even lower in comparison to royal musicians. On the other hand, if we compare the cost of maintenance of a band, it was somewhat lower in Sapieha's case than that of Tomasz Zamojski's 40 years later band, although comparable with it.

In Lew Sapieha's band the number of musicians had been growing over the 7 years. The year 1595, when this number fell to four, was an exception. This can be easily explained by the hetman's departure to the Seym. Sapieha could have taken a few musicians with him. The more so as we now know that in the dining room of Sapieha's Warsaw mansion there was a balcony, so popular at that time and useful to musicians. In the last year documented by the Lithuanian materials the band was most numerous. In 1597 in Sapieha's court there were 16 musicians, including two organists, one trumpeter, two dolcianists, two tenor violinists, one double-bass player and eight musicians of non-descript specialization. Certainly, one cannot speak here about the vocal-instrumental character of the band. Lew Sapieha's band, as far as one can judge on the basis of existing materials, consisted mostly of Poles. Apart from Antoni Maffon, probably not only the organist but also the conductor of the band, it seems that Janes Baktard (Baksztard?) was of non-Polish nationality. Nothing is known about him, except that from the very beginning of his work he received a high salary, almost like that of the conductor. Also two other foreign-sounding names: Paulus and Tomas, arrest our attention.

Lew Sapieha's band
half that of the royal band
the 16th c. numbered about
later band, which in 1636
does not allow us to rec
Sapieha's court. Howeve
court music bands, compl
Commonwealth.

órawiane są dzieje
życia muzycznego

of the turn of the 16th c.,
and Lithuanian Chancellor,
he was the owner of huge
Lithuanian Commonwealth.
and a mansion in the Wilno
suburbs of Warsaw. As
d.

book comes for the most
Wilno University, and is the
16th c. Most information
in Wilno, Słonim, Błotków
years 1591-1597. These
The final date is determined
concerning Lew Sapieha's
beginning of the band (or

first names of musicians.
between 1591-1597) refers to
Maffon (Maphon, Mafon),
court in Cracow. Giovanni
1593, was a royal composer
with Antoni.

Francesco, a musician of
that the royal organist was
was more than the double
musicians was even lower in
the cost of maintenance of a
Zamojski's 40 years later

over the 7 years. The year
be easily explained by the
musicians with him. The more
mansion there was a balcony,
lamented by the Lithuanian
there were 16 musicians,
violinists, one double-bass
we cannot speak here about
far as one can judge on the
Antoni Maffon, probably not
James Baktard (Baksztard?)
that from the very beginning
for. Also two other foreign-

Lew Sapieha's band – 16 musicians (together with the trumpeter) was of middle-size, about half that of the royal band, a few years later famous all over Europe, which in the last decade of the 16th c. numbered about 40 performers. However, it surpassed in number Tomasz Zamojski's later band, which in 1636 numbered 11 players. The fragmentary character of preserved materials does not allow us to recreate the fortunes of the band or the fullness of musical life at Lew Sapieha's court. However, the materials presented unveil the secret surrounding the history of court music bands, complementing the overall picture of musical life in 16th c. Polish-Lithuanian Commonwealth.